

УДК 378.018.43:004

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-5-10](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-5-10)

Лучанінова Ольга

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8336-9273>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЗВО УКРАЇНИ

A Наголошено, що серед світових освітніх трендів сьогодні провідне місце займає дистанційна освіта та масштабований цифровий університет як центр реалізації навчальних програм. Автор спирається на стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, згідно з якою віртуальні університети орієнтовані на розширення доступу до вищої освіти для різних категорій населення, поширення кращих навчальних практик.

Подано аналіз літератури, який показав розмаїття проблем і завдань, пов'язаних із дистанційною освітою. Автор наголошує, що університети, які презентують себе як центри з науково-навчальної діяльності, використовують потенційні можливості дистанційного навчання, пропонуючи як дистанційні дисципліни, так і курси, короткострокові курси як освітню послугу для пришвидшеної професійної підготовки здобувачів вищої освіти до вимог ринку праці.

Цікавою є думка автора про те, що заклади вищої освіти підтримують дистанційне навчання через його практичну й перспективну затребуваність, а в умовах карантину як швидко допомогу, яка підтримує неперервність освітньої діяльності. Через оцей «пожежний варіант» науковці змушені досліджувати як позитивні сторони, так і тривожні проблеми, до яких можна віднести неготовність матеріальної бази багатьох закладів вищої освіти (відсутність дистанційних центрів чи платформ), психологічна неготовність викладачів покоління X і Y (50–60-ті роки народження) активно використовувати дистанційні форми і методи навчання, відсутність певної частини студентів під час онлайн-навчання, і, на нашу думку, найсуттєвіше – проблеми із соціалізацією й вихованням здобувачів. Цей процес потребує тісного зв'язку з викладачами (вчителями).

Зазначається роль європейських закладів вищої освіти, які переходять на цифрове навчання, розробляють свої навчальні платформи, інформаційну систему рідною та англійською мовами. Автор наполягає на необхідності адаптуватися, бути на гребні змін, вміння критично та креативно мислити, працювати з інформацією, яка швидко змінюється, – все це вимагає від сучасного викладача розвитку в собі і студентах надпрофесійних гнучких навичок, емоційної компетентності.

Ключові слова: дистанційна освіта; дистанційне навчання; світовий освітній тренд; метанавички; здобувачі вищої освіти

S **Luchaninova Olga. Distance learning as global educational trend: realities and prospects for higher education institutions of Ukraine.**

The article considers distance education and scalable digital university as a centre for the implementation of educational programs. The idea is based on the higher education development strategy developed for Ukraine for 2021–2031, according to which virtual universities are focused on expanding access to higher education for various categories of the population as well as the dissemination of best practices.

The literature analysis revealed various problems and tasks related to distance education: methods for organizing distance learning in information disciplines based on interactive technologies and a combination of synchronous and asynchronous modes of distance learning during quarantine restrictions; online learning platforms (Moodle, G Suite for Education); main technical problems that limit the correct and optimal functioning of the distance learning platform. It is emphasized that universities, which present themselves as centres of research and educational activities, use the potential of distance learning, offering distance learning courses, short courses and the like. Higher education institutions support distance learning due to its practical and long-term demand and in quarantine conditions as a tool that supports the continuity of educational activities. Therefore, scientists are forced to study both the positive aspects and the problems, which include the unpreparedness of the material base of many higher education institutions (lack of distance centres or platforms), psychological unpreparedness of teachers of generation X and Y (born in the 1950s and 1960s), distance forms, and methods of teaching, the absence of a certain part of students during online learning, and problems related to socialization and education of applicants.

The article examines the role of European higher education institutions that are using digital learning, thus developing their learning platforms and information systems in native and English languages. The problem to be solved is the formation and development of meta-skills of both teachers and students in the context of distance learning.

Key words: distance education; distance learning; world educational trend; metaskills; applicants for higher education

Лучанінова Ольга Петрівна, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри інженерної педагогіки, Український державний університет науки і технологій ННІ «Інститут промислових та бізнес технологій», Дніпро, Україна

Luchaninova Olha, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Engineering Pedagogy, Ukrainian state university of science and technology Educational and scientific institute «Institute of industrial and business technologies», Dnipro, Ukraine

E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Актуальність проблеми. На часі нові навчальні стратегії у закладах вищої освіти, які спровоковані здебільшого пандемією, карантинном, а також впливом цифрових технологій на всі сфери життя людини.

Ще якихось десять років тому ректори українських вишів на порядку денному обговорювали питання відпрацювання моделі дослідницького університету, організації співпраці університетів в інноваційній сфері, університетської автономії, піднесенні ролі університетів України на міжнародній арені тощо. І дистанційна освіта не мала такої уваги, як сьогодні [2].

Серед світових освітніх трендів нині провідне місце займає дистанційна освіта та масштабований цифровий університет як центр реалізації навчальних програм, який фокусується на гнучкості, навчальних платформах, де необхідною умовою успішності є цифровізація всіх освітніх процесів та великі масштаби діяльності, інтернаціоналізація [12].

У «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» зазначено, що віртуальні університети можуть здійснювати підготовку за багатьма або окремими спеціальностями, існувати як окрема онлайн-платформа, або бути віртуальним дублером традиційного ЗВО [там само].

З огляду на це й ситуацію, яка склалася у світі через пандемію, віртуальні університети орієнтовані на розширення доступу до вищої освіти для різних категорій населення, включення до освітнього процесу нетрадиційного контингенту, підвищення кваліфікації, опанування додаткових навичок, актуалізацію знань і навичок, поширення кращих навчальних практик. Вони є головним провайдером екстернатної, неформальної та інформальної освіти. Форма навчання – дистанційна [там само]. Положення про дистанційну освіту та Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні регулює права та обов'язки учасників освітнього процесу. Тож реаліями сьогодення, останніми документами стратегічного значення ще яскравіше підкреслюється актуальність проблеми дистанційного навчання в Україні й вищій освіти зокрема.

Зкладам вищої освіти нині треба вирішувати суперечності між: потребою суспільства у креативній, духовно розвиненій, соціально активній особистості і технократизмом сьогодення, відчуженням людини від культури; інтелектуально-інформаційним, духовним, морально-естетичним розвитком студентів і недостатнім розробленням теоретико-методологічних основ і педагогічних технологій, що надають можливості сформувати студента як професіонала й особистість [7, с. 36].

Світовий карантин ще раз наголосив, що дистанційна освіта – це можливість навчатися всім, не тільки студентам,

та отримувати необхідні знання віддалено від закладу освіти в будь-який зручний час.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми дистанційного навчання, е-навчання, застосування інформаційних технологій навчання, професійної підготовки викладачів до дистанційного навчання, досвід роботи в умовах дистанційного навчання під час пандемії, компетентність у дистанційному курсі – ці та інші проблеми висвітлюються в працях В. Кухаренка, І. Баркатова, В. Бондаренка, С. Гончарука, А. Лозко та ін.; використання дистанційних технологій у післядипломній освіті (І. Вороникова), дистанційне навчання студентів (І. Кучерак), дистанційне професійне навчання в умовах цифрової трансформації освітнього процесу (О. Базелюк), дистанційне навчання та проблеми особистості в діаді «викладач – студент» (О. Грицук О.В.) та ін.

Заслугує на увагу колективна монографія «Екстремне дистанційне навчання в Україні» (за ред. В. Кухаренка, В. Бондаренка), у якій автори наголошують на тому, що «процес планування освіти та її практична реалізація в умовах кризи вимагають не лише творчого підходу, але й прийняття серйозних організаційних заходів і не лише на рівні самих закладів освіти» [5, с. 6].

Р. Чемериський, директор одного з ліцеїв, з одного боку, позитивно характеризує організацію дистанційного навчання у своєму ліцеї, наголошує, чи є в інших закладах, які не так технічно оснащені, розуміння, як правильно вибудувати систему дистанційного навчання – від установки дистанційної платформи, зворотнього зв'язку від учнів, перевірці їхньої участі в різних видах роботи до вміння того, як у потоці інформації, що пропонує інтернет, знайти золоту середину й те, що необхідно для конкретного класу, дисципліни, форми роботи [13].

Н. Бандрівська, студіюючи проблеми дистанційної освіти у вищій школі, наголошує, що ширшому розгортанню дистанційного навчання сприяє кредитно-модульна система, де самостійна робота студентів є провідною [1].

Це, дійсно, є позитивним моментом, за цією системою 80% годин відведено на самостійну роботу студентів, які навчилися так працювати і знають її особливості.

Аналіз літератури показав розмаїття проблем і завдань, пов'язаних із дистанційною освітою: методика організації дистанційного навчання з інформативних дисциплін на основі інтерактивних технологій і поєднання синхронних й асинхронних режимів дистанційного навчання під час карантинних обмежень; ефективність дистанційного та змішаного навчання в залежності від існуючих типів онлайн-взаємодії та технологічної платформи (Moodle, G Suite for Education); основні технічні проблеми, що об-

межують коректне та оптимальне функціонування платформи дистанційного навчання тощо.

Виділення раніше невіршених частин проблеми. За останні два роки дистанційне навчання у закладах вищої освіти стало одним із пріоритетних напрямів діяльності. Університети, які презентують себе як центри з науково-навчальної діяльності, використовують потенційні можливості дистанційного навчання, пропонуючи як дистанційні дисципліни, так і курси, короткі курси як освітню послугу для пришвидшеної професійної підготовки здобувачів вищої освіти до вимог ринку праці.

На нашу думку, заклади вищої освіти підтримують дистанційне навчання через його практичну й перспективну затребуваність, а в умовах карантину як швидку допомогу, яка підтримує неперервність освітньої діяльності. Через оцей «пожежний варіант» науковці змушені досліджувати як позитивні сторони, так і тривожні проблеми, до яких можна віднести неготовність матеріальної бази багатьох закладів вищої освіти (відсутність дистанційних центрів чи платформ), психологічна неготовність викладачів покоління X і Y (50–60-ті роки народження) активно використовувати дистанційні форми і методи навчання, відсутність певної частини студентів під час онлайн-навчання, і, на нашу думку, найсуттєвіше – проблеми із соціалізацією й вихованням здобувачів. Цей процес потребує тісного зв'язку з викладачами (вчителями).

Необхідність адаптуватися, бути на гребні змін, уміння критично та креативно мислити, працювати з інформацією, яка швидко змінюється, – все це вимагає від сучасного викладача розвитку в собі й у студентів надпрофесійних гнучких навичок, емоційної компетентності. Тож частиною ще невіршеної проблеми є проблема формування/розвитку метанавичок як викладача, так і студента в умовах дистанційного навчання. Метанавички поки є підводною частиною освітнього айсберга. Ринок праці нині потребує 60–70% фахівців із розвиненими м'якими навичками, яким дають перевагу при влаштуванні на роботу. Як розвинути метанавички нарівні з м'якими разом в умовах дистанційного навчання? І чи є метанавички виходом із освітньої кризи?

Мета статті: охарактеризувати реальний стан речей у дистанційній освіті в Україні, зазначити певні недоліки дистанційного навчання у вищій освіті, які виявилися в період карантину, та окреслити перспективи цього світового освітнього тренду, наголосивши на метанавичках в умовах дистанта.

Викладення основного матеріалу. Дистанційне навчання з'явилося в Україні спочатку на експериментальних майданчиках провідних закладів вищої освіти ще в 2002 році (за іншими джерелами, з 1997 р.) й було підкріплено різними нормативними документами. Викладачам пропонувалося готувати ознайомчі курси, навчальні дисципліни про важливість дистанційного навчання. Україна з початку XXI ст. готувалася до світових викликів в освіті, таких, як:

– вища освіта виступає як можливість для розкриття людського капіталу країни;

– вища освіта має бути основною, базовою для здобувача, фундаментом для подальшого оновлення знань;

– перехід до освіти через усе життя (знання встигають утратити актуальність за роки навчання);

– цифровізація освіти, нові інформаційні технології отримання знань як найгнучкіші форми навчання;

– дистанційне навчання як зручний інструмент отримання знань, компетенцій для якісного життя й працевлаштування, як можливість для старшого покоління бути необхідним у суспільстві;

– дистанційна освіта як інструмент долання нерівності в отриманні освіти [11].

О. Хмель ще у 2005 р. визначив психолого-педагогічні особливості організації освітнього процесу в системі дистанційного навчання: зміщення акцентів на самостійну діяльність студентів; необхідність формування навичок дистанційної взаємодії, комп'ютерна грамотність викладачів і студентів, володіння навичками застосування телекомунікаційних технологій, ресурсами Інтернет тощо; новий спосіб взаємодії між викладачами та студентами; гнучкість навчання (навчання в зручний для кожного час) [14].

Зрозуміло, рушійною силою для викладачів у пошуку ефективних форм і методів навчання, підвищення кваліфікації викладачів, як не дивно, стали саме затяжні карантинні заборони у навчанні. Адаптація до нових форм навчання відбувається в усьому світі.

Ефективне онлайн-навчання є результатом планування. Такий досвід є в європейських закладах вищої освіти, які мають довший шлях застосування дистанційного навчання. Дистанційна, або електронна освіта, діє майже в 40 країнах світу, тільки в США охоплює понад 1 мільйона осіб. Популярності набирають відкриті онлайн-курси, що стають альтернативою традиційній вищій освіті.

Нині європейські заклади вищої освіти переходять на цифрове навчання, розробляють свої навчальні платформи, інформаційну систему рідною та англійською мовами. Спеціальні відділи розробляють нові ресурси, студент може зареєструватися на будь-яку програму, навчатися відповідно до розкладу, стежити за оцінками й у разі бажання виправити їх. За допомогою нових інформаційних систем можна буде не тільки ділитися навчальними матеріалами з іншими університетами, а й отримувати електронні дипломи, купувати ліцензії на продукти онлайн (є досвід об'єднання 6 європейських університетів). Мова йде про електронний університет. Це означає, що на перший план виступає цифрова компетентність викладача й студента.

Відомо, що нині отримують вищу освіту достатньо дорослі молоді люди. Завдяки дистанційній формі навчання вони приєднуються до процесу «освіти протягом усього життя». Багато хто з них вже має вищу освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації або розширення сфери діяльності у багатьох виникає потреба швидко та якісно засвоїти нові знання і набути навички роботи. Саме тоді оптимальною формою може стати дистанційне навчання.

Вища освіта є дзеркалом соціального замовлення на освітні послуги. Необхідність адаптуватися, бути на гребні змін, уміння критично та креативно мислити, працювати з інформацією, що швидко змінюється, – все це вимагає від сучасного викладача розвитку надпрофесійних гнучких навичок, емоційної компетентності. Найважче сьогодні викладачу, який має перенавчитися, відчувати правильний вектор змін в освіті, стати менеджером для себе й студентів в організації навчальної діяльності, вдосконалити свої базові soft skills.

Ми на порозі підготовки здобувачів до нових професій, пов'язаних із технологіями майбутнього (архітектор території; фахівець з робототехніки; інженер-проектувальник різного профілю; фахівець із 3Ддруку; розробник, диспетчер безпілотних апаратів; космогеолог); або з ІТ-технології і даних (проектувальник «розумного середовища», «розумних будівель»; програміст; аналітик даних; фахівець, аналітик з кібербезпеки; розробник технологій блокчейн; розробник віртуальної, доповненої реальності; фахівець з цифрового контенту; цифровий лінгвіст); з екологізації виробництва та життя (екоаналітик у будівництві; фахівець з альтернативної (сонячної, вітрової тощо) енергетики; біоетик; ресайклінг-дизайнер; фахівці з «сіті-фермерства»); зі здоров'я людини (біоенетик; біоінженер; біоінформатик; біофармаколог; телехірург, ІТ-лікар; медична сестра; фізіотерапевт; нейропсихолог) [12].

Будь-яка криза є можливістю для людини творити свою реальність, не відмовлятися від свого духовного й особистісного зростання. Вихід молоді людини із зони комфорту спонукає до дії, до подолання труднощів, переосмислення своїх якостей і можливостей. З огляду на вище сказане світ уже сьогодні потребує фахівця з надпрофесійними навичками (Meta-skills), які виходять за межі звичного мислення, сприйняття світу і себе в ньому.

Якщо дистанційна освіта стане пріоритетною завтра, то в умовах дистанційного навчання сучасний викладач, виконуючи роль фасилітатора освітньої діяльності здобувача, має охопити особистісну підготовку студента в межах своїх дисциплін, а це:

- здатність усвідомлювати свої дії, думки, почуття, щоб легше було розвивати відповідальність та інші soft skills;
- здатність стратегічно бачити своє життя: скласти глобальний план, правильно розраховувати ресурси, аналізувати і коригувати дії;
- пріоритет у вирішенні завдань, виборі кращого способу і плануванні своїх дій на перспективу.
- навички «4К», які часто відносять до soft skills: креативне і критичне мислення, комунікація та колаборація;

– постійний розвиток і активність, щоб бути готовим розсувати межі вже набутих навичок;

– відсутність страху зробити помилку [6; 8].

Якщо простіше, то метанавички – це про те, як стати і бути готовим до несподіваних змін, вміти приймати рішення на межі міжпредметності; це уміння постійно адаптуватися й змінювати свою професію за вимогами свого місця роботи або нового виробництва. Усвідомленість, планування, особиста продуктивність, креативність, вміння колаборації тощо – це надзвичайно важливі вміння в сучасному світі. Таким дисциплінами можуть бути «Тайм-менеджмент», «Івент-технології в освіті», «Психологія особистості», «Коучинг в освіті». Саме тому викладачі мають навчатися разом із студентами, бути готовими до змін, їхнє завдання – навчити студента вчитися протягом життя і бути професіоналом та особистістю в різних ситуаціях. Студенти мають навчатися, здобувати знання під гаслом «Навчання має бути корисним»; розвивати вміння перспективи, емоційний і соціальний інтелект (праця на благо іншого, корпоративна культура, задоволення від місця роботи тощо); дизайн-мислення як уміння генерувати унікальне рішення проблеми.

Ічар-менеджери, рекрутери, журналісти розміщують в Інтернеті публіцистичні, аналітичні статті якраз про важливість метанавичок і сподівання на дистанційну освіту, яка забезпечить певні курси, які й будуть базою для розвитку метанавичок.

Треба не боятися брати участь у дистанційному навчанні, активно його використовувати, а цьому будуть сприяти такі інструменти, як відео-чати, електронна пошта, різні сучасні способи демонстрації інформації (презентації, онлайн-конференції, документи різних форматів, вебінари, графіки і таблиці) [3].

Головне – постійно студентам підтримувати дистанційний зв'язок із викладачем, який зацікавлений в успіху студента. А викладач самостійно створює та редагує ресурси електронного навчального курсу, надсилає повідомлення студентам, розподіляє, перевіряє завдання, налаштовує різноманітні ресурси курсу, організовує електронне обговорення актуальних проблем між студентами в синхронному чи асинхронному режимі через додатки Google (Google Classroom, Google Meet, Google диск і багато інших) [10].

Кожний заклад вищої освіти за цей час розробив положення про дистанційне навчання, яке є на порядку денному під час акредитації закладу [9].

Представимо ресурси дистанційного навчання та мету їх застосування (табл. 1):

Таблиця 1

Ресурси дистанційного навчання та мета їх застосування

Мета ресурсу	Ресурси дистанційного навчання
Для спільної роботи	ресурс padlet.com
Для створення презентації та графічної інформації	canva.com та prezi.com.
Для оцінки знань онлайн-тести	за допомогою google-форм

Таблиця 1 (подовження)

1	2
Для розміщення навчального матеріалу	Google Classroom
Для проведення дискусій, зустрічей	Google Meet, ZOOM
Для формування софт і метанавичок	Гейм, сторі онлайн,
Для отримання знань	Moodle, G Suite for Education
Для створення тестів; детального тестування	QUIZLET KAHOOT!
Для практичної роботи зі вставляння завдань в презентацію тощо	PROPROFS
Для опитування в класі	PLICKERS

Для студентів дистанційна освіта є технологією, яка може бути реалізована на основі різних моделей навчання – консультаційної, моделі кореспонденції (листування), регульованого самонавчання, «кейс»-технології, радіотелевізійної та мережевої моделі.

Результати цього дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури, діяльності викладачів в умовах дистанту показали недоліки й труднощі цього процесу: більшість викладачів самостійно опановувати нові для них технології та методики, а студенти – вивчати «нові правила» навчання (табл. 2):

Таблиця 2

Аналіз позитивних і негативних сторін застосування дистанційної освіти в Україні під час карантину 2020 н. р. (укладено за джерелом [4])

Позитивні сторони	Негативні сторони
Оновлення ролі викладача: наставник-консультант, який повинен координувати пізнавальний процес, удосконалювати свої курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію.	Низьке матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу (постійний доступ до мережі Інтернет, наявність комп'ютера чи ноутбука, планшета чи смартфона учасників онлайн-навчання).
Підвищення творчого й інтелектуального потенціалу студентів/учнів за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, використання сучасних ІКТ.	Неготовність викладача/учителя : – працювати дистанційно; незадовільний рівень володіння ІКТ-компетентностями та методикою ДН; – відсутність навичок самостійно вивчати функціонал платформ для організації ДН.
Розмаїття форм неформальної освіти: очна (тренінги, майстер-класи, семінари, майстерні тощо); дистанційна (дистанційні курси, вебінари).	Відсутність процесу проєктування в більшості випадків у курсах під час карантину [15].
Орієнтація на самостійну пізнавальну діяльність; потенційні можливості ДН; можливість організації відкритого навчання, розширення аудиторії споживачів освітніх послуг.	Відсутність можливості або досвіду здійснення виховної роботи та соціалізації учнів/студентів в умовах дистанційного навчання. Відсутність постійного контролю й особистого спілкування з викладачем.
Інтеграція світових освітніх послуг; зниження, матеріальних витрат на організацію й здійснення процесу навчання.	Низька виробнича дисципліна – як студентів, так і викладачів, відсутність надійної аутентифікації на контрольних заходах, перевантаження документуванням освітнього процесу, комп'ютерна тривожність.

Отже, дистанційна освіта стане фундаментом університету майбутнього із культурним завданням – підготовки універсальності (наші метанавички) майбутнього студента. Якщо людина вже сьогодні визволяє свій час для робіт у побуті, то, можливо, саме професії майбутнього будуть заповнювати вільний час людини й сприяти гармонії її існування. Головне, щоб сучасна людина не занурилася у віртуальний світ, не загубила себе в ньому. Розвиваючи в собі певні навички, людина (важко вже сказати, чи це буде молода людина, студент) у форматі дистанта, тобто безконтактного навчання, будемо мати інший результат – відсутність викладача як особистості, відсутність контакту, а це

значить, що не буде особистісного впливу на особистість. Ми отримаємо не той результат, який мали під час традиційного навчання. Можливо, настане час віртуального студентського співтовариства? Ні, скоріш освітні послуги. Викладач може зникнути як цінність, як особистість, він буде наділений організаторсько-фасилітативними функціями.

Перспективи подальших розвідок. Дистанційна освіта – це пріоритетна форма освіти на сьогодні і для майбутнього. Кожен заклад освіти вже створив або створює стратегічний план упровадження цифрових технологій в освітній процес, положення або методику створення й використання електронних освітніх ресурсів і вимог до них, керівництво

тво має дбати про викладачів покоління X і Y в отриманні цифрової компетентності, бо саме ці викладачі в змозі пригальмувати тенденцію віртуальності життя, поділитися особистісними навичками, які знадобляться сучасному студенту для розвитку метанавичок. Метанавички допоможуть найактивнішим студентам жити в стилі «academia», вибудувати складний менеджмент свого життя, кар'єри, щоб він не зміг не розчинитися в потоці інформації [4], а залишався людиною серед нано- біотехнологій, алгоритмів і штучного інтелекту. Маємо будувати освіту навколо людини. Подальшого дослідження заслуговують форми і методи дистанційної освіти, які сприяють розвитку метанавичок здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бандрівська Н. Дистанційна освіта у вищій школі. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2664>
2. Вища освіта в контексті європейської інтеграції. Інтерв'ю ректора НТУУ «КПІ» академіка НАН України М. З. Згуровського. URL: <https://kpi.ua/922-9>.
3. Електронне навчання: переваги та недоліки. URL: <https://ukr.media/science/384312/>.
4. Котляренко І. Саммари: Homo Deus – краткая история будущего. URL: <https://kotlyarenko-post.medium.com/>
5. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
6. Лещенко О. Метанавички XXI століття: без чого зараз не вижити. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-rozvinuti-navichki-bez-yakih-ne-vizhiti-u-biznesi-poradi-psihologa-ostanni-novini-50206957.html>
7. Лучанінова О. П. Управління виховною системою закладу вищої освіти як процес взаємодії системи й особистості в забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх фахівців. *Управління якістю освіти: досвід та інновації*: колект. монографія / за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої, Л. М. Петренко, Н. В. Житник. Павлоград: ІМА-прес, 2018. С. 36–59.
8. Meta-skills: що це таке та як розвинути навички нової епохи. URL: <https://thepoint.rabota.ua/meta-skills/>
9. Положення про атестацію електронного навчального курсу на рівні ВНЗ та МОН України. URL: <https://www.mnau.edu.ua/files/moodle/PologAtDistKurs.pdf>
10. Савонова О. В. Організаційно-методичні засади створення електронних навчальних курсів на факультеті фізичного виховання. *Дистанційне навчання – старт із сьогодні в майбутнє*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 19–20 квіт. 2018 р.). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 17–19.
11. Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті: аналітична записка. URL: <https://old2.niss.gov.ua/articles/1693/>
12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
13. Чемериський Р. Дистанційна освіта в Україні: реальність, яка хвилює. URL: <https://i-school.kiev.ua/distancijna-osvita-realnist-yaka-xvilyuye/>
14. Хмель О. В. Психолого-педагогічні особливості системи дистанційного навчання. *Вісник Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*. 2005. № 11. С. 181–190.
15. Hodges Charles, Moore Stephanie, Locke Barb, Trust Torrey and Bond Aaron. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. 2020. URL: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>

References

1. Bandrivska, N. *Dystantsiina osvita u vyshchii shkoli [Distance education in higher education]*. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2664> [in Ukrainian].

2. *Vyshcha osvita v konteksti yevropejskoi intehtratsii. Interviu rektora NTUU "KPI" akademika NAN Ukrainy M.Z.Zghurovskoho [Higher education in the context of European integration. Interview of the rector of NTUU «KPI» Academician of the NAS of Ukraine MZ Zgurovsky]*. Retrieved from <https://kpi.ua/922-9> [in Ukrainian].
3. *Elektronne navchannia: perevahy ta nedoliky [E-learning: advantages and disadvantages]*. Retrieved from <https://ukr.media/science/384312/> [in Ukrainian].
4. Kotlyarenko, I. *Sammary: Homo Deus – kratkaia ystoriya budushcheho [Summary: Homo Deus - A brief history of the future]*. Retrieved from <https://kotlyarenko-post.medium.com/> [in Russian].
5. Kухаренко, В. М., & Бондаренко, В. В. (2020). *Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini [Emergency distance learning in Ukraine]*: monohrafia. Kharkiv: Vyd-vo KP «Miska drukarnia» [in Ukrainian].
6. Leshchenko, O. *Metanavychky XXI stolittia: bez choho zaraz ne vyshyty [Meta-skills of the XXI century: what you can't survive without now]*. Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-rozvinuti-navichki-bez-yakih-ne-vizhiti-u-biznesi-poradi-psihologa-ostanni-novini-50206957.html> [in Ukrainian].
7. Luchaninova, O. P. (2018). *Upravlinnia vykhovnoiu systemoiu zakladu vyshchoi osvity yak protses vzaiemodii systemy y osobystosti v zabezpechenni yakosti profesinnoi pidhotovky maibutnih fakhivtsiv [Management of the educational system of a higher education institution as a process of interaction between the system and the individual in ensuring the quality of professional training of future professionals]*. In L. L. Sushentsevoi, L. M. Petrenko, & N. V. Zhytnyk (Eds.), *Upravlinnia yakistiu osvity: dosvid ta innovatsii [Education quality management: experience and innovation]*: kolektyvna monohrafia (pp. 36–59). Pavlohrad: IMA-pres [in Ukrainian].
8. *Meta-skills: shcho tse take ta yak rozvynuti navychky novoi epokhy [Meta-skills: what it is and how to develop the skills of the new era]*. Retrieved from <https://thepoint.rabota.ua/meta-skills/> [in Ukrainian].
9. *Polozhennia pro atestatsiiu elektronnoho navchalnoho kursu na rivni VNZ ta MON Ukrainy [Regulations on attestation of electronic training course at the level of universities and MES of Ukraine]*. Retrieved from <https://www.mnau.edu.ua/files/moodle/PologAtDistKurs.pdf> [in Ukrainian].
10. Savonova, O. V. (2018). *Orhanizatsiino-metodychni zasady stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv na fakulteti fizychnoho vykhovannia [Organizational and methodological principles of creating electronic training courses at the Faculty of Physical Education]*. In *Dystantsiine navchannia – start iz sohodennia v maibutnie [Distance learning is a start from the present to the future]*: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (pp. 17–19). Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina [in Ukrainian].
11. *Svitovyi dosvid rozvytku dystantsiinykh form osvity u vitchyznianomu konteksti [World experience in the development of distance forms of education in the domestic context]*: analitychna zapyska. Retrieved from <http://old2.niss.gov.ua/articles/1693/> [in Ukrainian].
12. *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian].
13. Chemeryskiy, R. *Dystantsiina osvita v Ukraini: realnist, yaka khvilyuie [Distance education in Ukraine: a reality that worries]*. Retrieved from <https://i-school.kiev.ua/distancijna-osvita-realnist-yaka-xvilyuye/> [in Ukrainian].
14. Khmel, O. V. (2005). *Psykhologo-pedahohichni osoblyvosti systemy dystantsiinoho navchannia [Psychological and pedagogical features of the distance learning system]*. *Visnyk Luhan. nats. ped. un-tu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Luhansk. nat. ped. Taras Shevchenko University]*, 11, 181–190 [in Ukrainian].
15. Hodges Charles, Moore Stephanie, Locke Barb, Trust Torrey and Bond Aaron. *The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning*. 2020. Retrieved from <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.01.2022